

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

מפר לקנין בפסח⁽²³⁾.

23) ובביאור הטעם שכתב השו"ע "שהרי נפסד צורת החמץ", כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ז ו-ט) שהואיל ויחד את החמץ לקילור לרטיה או לאספלגית, אין החמץ נחשב כאוכל אפילו אם ראוי הוא לאכילה על ידי הדחק, והרי הוא כבופת שאור שיחדה לשיבה שאינו נחשב אוכל, וכפי שכתב השו"ע להלן (ס"ט).

[משנ"ב ס"ק ט]

פ"ן שנתעבב בה קדם שנתעפשה⁽²⁴⁾.

24) ולפי זה, פת של נכרי שנתעפשה בפסח, ולאחר מכן באה לרשות ישראל, אין חיוב לבערה, אכן, הגנה מפת זו בפסח, מבואר מדבריו להלן (ס"ק מד) שאסורה, וכן כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא). [נאם שלא כדעת שו"ת בית אפרים (א"ח סי' קטז ס"ק יא) וז"ל ה"ה חסם סופר להלכות פסח (ס"ק ג ו-ח) הסוברים שמתרת בהנאה].

ובטעם הדבר כתב החזו"א (שם), שחלוק החיוב לבער את החמץ מהאיסור ליהנות ממנו, שכן החיוב לבער נהג כל עוד הוא חמץ, וכיון שהוא נפסל ופקע ממנו שם חמץ, שוב אין חיוב לבערה, אבל איסור ההנאה אינו פוקע גם כשהוא פוסק מלהיות חמץ, לפי שחמץ הוא מן ה'נקבין' ולדעת חכמים שטוברים שמצות ביעור אינה בשריפה דוקא [והנקבין אפרם אסור, ואף לרבי יהודה שחמץ הוא מן ה'השרפין', מ"מ כל עוד לא שרפוהו ולא נעשית מצותו הרי הוא אסור בהנאה].

[שעה"צ ס"ק יט]

שיש לומר שהוא נק מדרבנן⁽²⁵⁾.

25) אבל איסור ההנאה מחמץ זה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא) שהוא מדאורייתא, שכן לדעת חכמים חמץ הוא מן ה'נקבין', ואמר הנקבין אסור בהנאה, ואפילו לדעת רבי יהודה שחמץ הוא מן ה'השרפין', מ"מ כל עוד שלא נשרף ונעשית מצותו הרי אסור בהנאה. אכן, הפ"מ (א"ח סי' קטז ס"ק יד) הסתפק בדבר זה, אם איסור ההנאה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

[שעה"צ שם]

פקע הטמאה מה⁽²⁶⁾.

26) והחזו"א (שם) כתב, שאין להשוות בין טומאת אוכלין לביעור חמץ, שכן טומאת אוכלין נהגת בדבר שהוא אוכל, ומשנפסל הדבר מאכילה שוב אין הוא נדון באוכל ופוקעת ממנו הטומאה, מה שאין כן חמץ לאחר זמן איסורו שבו אין האיסור תלוי אם החמץ הוא אוכל או לא, שהרי הוא נאסר אף בהנאה, ולפיכך משהל האיסור אין הוא פוקע גם אם החמץ נפסל לאכילה.

[שעה"צ ס"ק כ]

ספר לקנין ומפר לקנות לאחר פסח⁽²⁷⁾.

27) ובטעם הדבר כתב המקור חיים (ביאורים ס"ק ג), שכל הסיבה שחייבים לבער חמץ שנפסל לאחר זמן האיסור, משום שעבר בחמץ זה על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', ולפיכך דינו כדין חמץ שעבר עליו הפסח, אבל כשנפסל לאחר השעה השישית, שעדיין לא עבר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', אלא רק ביטל בחמץ זה מצות 'יתשבותו' [ראה משנ"ב לקמן (סי' תמג ס"ק א)], אין דינו כחמץ שעבר עליו הפסח, והוא מותר בהנאה. [ראה חזו"א א"ח סי' קטז ס"ק יב שהקשה על דברי המקור חיים, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' טז].

[שעה"צ שם]

וע"ן שלטון ערוך המב⁽²⁸⁾.

28) שם כתב (סכ"א), שגם אם נפסל החמץ לאחר השעה השישית חייב לבערו, שאף על פי שבזמן זה אין עוברים עליו 'בל יראה' ו'בל ימצא', מ"מ יש חיוב לבערו מחמת מצות 'יתשבותו', וכיון שחל עליו חיוב ביעור שוב אין הוא פוקע, ושלא כפי שכתב המקור חיים (חדושים ס"ק ד וביאורים ס"ק ג). ואף שבמשנ"ב כאן [שכתב "אחר זמן איסורו" שם כדעת השו"ע הרב, מ"מ לעיל (ס"ק ז) שם כדעת המקור חיים].

[משנ"ב ס"ק י]

דאי אינו ח"ב כבעור, דהוי כעפרא פולמא⁽²⁹⁾.

29) ולענין חמץ מעובד שנפסל מאכילת כלב תוך כדי העיבוד, והור ונעשה ראוי למאכל בגמר העיבוד, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנ"ב שם]

מפני שראוי לחמץ בה עסות אחרות⁽³⁰⁾.

30) ואם גם לאחר שנפסלה הפת מאכילת כלב עדיין ראוייה היא להחמיץ עיסות אחרות, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת יוד סי' נז) ש"מ בטל ממנה שם חמץ.

והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ב), שאם לאחר החימוע תחזור הפת המעופשת ותהיה ראוייה לאכילה, וכגון שנהיית חלק מהעיסה, לא בטל ממנה שם חמץ, ואם אינה חוזרת להיות ראוייה לאכילה, ולאחר החימוע מוציאים אותה מן העיסה, יש להסתפק אם דינה כחמץ, או שהואיל והיא עצמה אינה חוזרת להיות ראוייה לאכילה, אף היטעם שיצא ממנה וגרם לחימוע אינו נדון כחמץ.

ולענין שאר איסורים שנפסלו מאכילת אדם וראוי לחמץ בהם, אם פקע מהם האיסור או לא, ראה: שו"ת ית רענן ח"א א"ח הלכה ד סי' א; פ"מ א"א ס"ק יד; שו"ת נודע ביהודה שם; שו"ת אחיעזר ח"ב יוד סי' יא אות ג; חזו"א יוד סי' יב ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק יב]

דוקא שנסרחה מאכילת כלב⁽³¹⁾.

31) והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק יא), שכיון שנסרחה קודם שהמיצה, אין היא ראוייה להחמיץ עיסות אחרות, וכיון שכן, די אם נפסלה מאכילת אדם, וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה).

[שעה"צ ס"ק כה]

פ"ן שפשע חמץ לא נהי ראוי מעולם לאכילה אדם⁽³²⁾.

32) כוונת דבריו, שכל עוד שלא אפו את העיסה הלא אינה ראוייה לאכילת אדם, וכיון שנסרחה קודם האפיה, נמצא שהיא נסרחה קודם שהייתה ראוייה לאכילת אדם, ולפיכך דינה כחמץ נוקשה.

והחזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יב ד"ה תמ"ב) תמה על דבריו, שאף שאי אפשר לאכול את העיסה כל עוד לא אופים אותה, מ"מ כיון שהדרך לתקנה באופן זה, היא נחשבת אוכל גמור גם קודם שאפואה, ואם כן כשנסרחה מאכילת אדם דינה כחמץ, הואיל וראוי להחמיץ בה עיסות אחרות.

[משנ"ב ס"ק לו]

והטעם בכל אלה, מפני שפ"ר נפסדה צורתו, וקמו שפ"ר⁽³³⁾.

33) בביאור הדברים כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהחמץ מתבטל ונהיה חלק מהבגדים והניירות, וזה דומה לחמץ שיחדוהו לשיבה ושחורו כפיט שמותר לקיימו בפסח, כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט).

הַלְבוּת פְּסַח סִימָן תּוֹמָן

בְּאֵר הַגּוּלָּה י"ד

ד' ברומא עם דף מה
ה' תוספות עם ויטור
פוסקים ו' טור בשם
נרמב"י ושם

והרטיה והאספלנית שהיא לתוכן תומן, (ח) מתר לקימן בפסח, שהרי נפטר עוברת החמץ; ב' הפת עצמה (ה) (ט) שעפשה הנפסלה (י) מלאכל הכלב, (יא) ומלוגמא (יב) שנסקחה, אינו חזק לבער; ג' ובגדים (יג) שפבסו אותם (יד) בחלביחשה (טו) וכן נרות שהדקו אותם בקומץ, וכל פיוצא בזה, (טז) מתר לקימן בפסח, שאין עוברת החמץ עומדת: הגה וכן מתר לדבק נרות בחלין

בְּאֵר הַיֵּטָב

ראוי לאכילה כלה, טשאים בחמץ נקשה דאסור לה להשהותו לקחלה אינ"פ שאינו מאכל אדם מי"מ ראוי לאכילה ע"י התקן, אחרונים: (ז) שעפשה, ואם נהפשה ונקרה אחר זמן אסורו חזק לבער, מי"מ, נאב"ד: (1) בחלביחשה, וכתב המ"א: ומ"מ אסור להציע אותן הנגדים על השלחן, ותשיגן שיפוך קצת מהן לתוך המאכל, ולפנימים יש בהם קצת ממשות מקטח חלביחשה, וכישי שאסור לתן קמח בפסח לתוך בגדים המבכסים בחלביחשה, וגם צעיפי-נשים הרגילים לתקן עם קמח יש להסירן בשעת אכילה, וקשה יפוך קצת מהם לתוך המאכל, ע"כ. ובימי חרפי ראיתי גאונים מקמירים לעשות ג"כ צעיפי נשים קדם ל' יום. והח"י פתב דאין חפידא, פי אין דרך לפרו מהן שום דבר, ע"ש:

שַׁעֲרֵי הַשּׁוֹבָה

הער דבי"ש מסמת זשה בעלפא, ובי"ט פאר זעלבן שהארץ לישא ולתן עם חכרי הגאונים ו"ל, וזמן קשרית ג"כ מית סיקון סוד שפראה סדקבין שלא רצה להקיע עצמו לדבר-הלכה להחיר טקסת טעם זה ואפילו קצתהו פטר הפסיל. ועמן בשו"ת בית-אפרים מ"ש בשם בשהמ"ח פ"ו שצדד להחיר פכירת מאל"ץ, ומאל"ץ היא חמץ גמשה, ע"ש, וא"כ זה דמשעב מראש הקרו ח"צ דע"כ ב"י וגם דאסור מח"ת אינו מוכרח לדעת כזה פוסקים דנקשה מדרבנן, ומ"מ שם באתי שהכל לפי הענין, אם ומתקלקל הרבה עד שאין ראוי לאכילה כלל אם לא נכר, ע"ש, וא"כ י"ל דח"צ מירי במאל"ץ שושנתה טעמו אלא דמי"מ ערוך ראוי לאכילה קצת אחר שישתנו אותו, אך כמה שפדמה לה לפרות חסודים לא משכע חק, וז"ע:

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

בבעור, אף אם לא פצרו ונשתתה עד תוף הפסח חזק לבער אף שאז כבר נתקלקל, וקדלקמה כסעיה ב' לענין פת שעפשה: (ח) מתר לקימן בפסח²⁶³, ולענין אכילה, ותבאר לקמן בסעיה ד: ב' (ט) שעפשה וכו'. ודוקא שעפשה (יט) קדם זמן אסורו, דאם עפשה אחר זמן אסורו, אף שעפשה כל-כף עד שאינו ראוי לכלב, מקל מקום חזק (ט) לבער (כ) בינן שנתחזב בה קדם שנתעפשה²⁶⁴: (י) מלאכל הכלב, דאז אינו חזק לבעור, דהרי כעפרא בעלמא²⁶⁵; אבל אם לא נפסל מאכילת כלב, אף שלאדם נתקלקל ואינו ראוי, מכל מקום עדין חזק לבער בחמץ גמור (כא) מפני שראוי לחמץ בה עפות אחרות²⁶⁶: (יא) ומלוגמא, הינו תחפשת עשותה

בְּאֵר הַלְּבָבָה

אסקי אדעמיהו שלא יפחו ולא נקרו ומקננו, וראי הדיכות מהא דאמרין: אם אי אמה יכול וכו' נזהר נאמר לו קד דיקב, יש לומר דהאי סברא לא מהני לאיקומי ברשותה אלא משעה שקבא לבית דין ובית דין מחלטים את המשכון ברשותה דישראל, ואינן הכי נמי אם באו לבית דין ואוקמי למשכונא בידה לית מאן דפליג דהוא שלו ועובר עליה, אכן בענינו מניי בסתמא שקלה הזמן אינו ימים קדם פסח, ועד שהספיקו לישא ולתן בזה ולגמר את החכר בינם או בבית-דין הגיעו ימי הפסח, בודאי מצעמו אין נקנה משכונן אצלו מטעם הקנאות דמצברא, בינן דהוי אסמכתא, והשקא קודאי לא ניתא לה האי זכותא לזכות אותו לפי דיניהם ונאסר שנגזר ובפסד חיובו, וכן מצאתי בפרי"ק גידים שפ"ב פ"ג ב"ב דקרינו דין זה פליי ג"ס דין בפלוגמא דבאב"ד ושאינו פוסקים:

מקמח והתאנים וכו' וצא בהם, שאדם לוצע ונותן על-פני המכה: (יב) שנסקחה. והינו נמי (כז) דוקא שנסקחה מאכילת כלב²⁶⁷, כמו פפת הנזכר לעיל. ואם התמיצה ולבסוף נסקחה, (כח) אינו מתר לקימה אלא שנסקחה (כט) קדם פסח, פנ"ל ג"כ פת. ואם (לא) נסקחה קדם שנתקמצה, אפילו בפסח שרי, דכיין שנסקחה קדם שנתקמצה הנה לה כפת שנתעפש קדם זמן אסורו: ג' (יג) שפבסו אותן וכו'. רוצה לומר, אפילו (כו) סמוך לפסח: (יד) בחלביחשה. הינו אפילו (מ) אם נראה עליהן קצת ממשות החמץ: (טו) וכן נרות וכו'. הינו ג"כ אפילו אם ממשות החמץ נראה קצת מכוון; והטעם בכל אלה, מפני שכבר נפסדה צורתן, וקמו שמשפשי²⁶⁸: (טז) מתר לקימן. מקל מקום אסור (כס) להציע בגדים המבכסים בחלביחשה על השלחן, דלפעמים נמצא עליהן קצת ממשות מהחמץ ויש לחש שמא יפוך קצת מהן לתוך המאכל, וכל-שכן שאסור להניח בתוכן קמח של פסח, וצעיפי-נשים הרגילים לתקן עם קמח עד שעששין (כט) עבין קצת, שדורה לפרו מהן, אין ללכשן בפשע אכילה. (ל) והמדרקקים נהגים שלא לכבס בגדים וצעיפים

שַׁעֲרֵי הַצִּיּוּן

(יז) פוסקים: (יט) ועין בפרי"מגדים שכתב שיש לומר שהיא רק מדוקנ²⁶⁹ (הכמות רצה לצניות דעתי, דהא הבער קמדה טמאת אכלין לענין בעור חמץ, דאסור שם ונפרשת עם השמאה וכו', וכן מוכח פרי"ף, עין שם, ולענין טמאת אכלין פסק הרמב"ם בהד"א בפרק ב' משמאת אכלין תלכ"ח ד"ה דאפילו אם נטמאה מקדם, כיין שפסל מאכילת כלב שקע בשמאה כנה²⁷⁰, ולפי זה הנה אפשר לומר דאף מדוקנן ליכא חייבא לענין בעור; וזה אפשר טעם הרמב"ם שהשמיט דברי הירושלמי, דסבר דסוגיא דברייתות דף כא, שפמפו הוציא הרמב"ם דינו לענין טמאה, כמו שקבת הפסוק משנה שם, פליגא אהא דירושלמי, ועין בחדושי הריטב"א על פסחים שכתב שכן הוא דעת הרא"ש; אכן לדיכא, בודאי נקטינן בדברי שארי הראשונים, הר"ן והמגיד והתוספות והרא"ש, דאפילו אם חרבו עד שפסל מאכילת כלב, אם הוא לאחר זמן אסורו, כיון שנתחייב כבר בבעור אסור בהנאה וחזק לבער, וכן סתם השלחן-צדורן בסעיה ט, אלא שאינו מבאר בדבריהם בדיכא אם הוא מדאונתא או מקרובנן). ודעת הגר"ז דהוא מן חנוכה, עין שם: (כ) עין במקור-סיים שכתב דדוקא אם נהפשה בפסח גופא, אבל קדם פסח, אף שהוא לאחר שש, מתר לקימן ומתר להנות לאחר פסח²⁷¹, ועין שלחן-צדורן הגר"ז²⁷²: (כא) ר"ן, ומשמע ממגן-אברתם כסעיה קטן א' דביור המתחיל ז' חמץ נקשה וכו' דהוא דאונתא, ועין בפרי"מגדים, ובאפן זה שראוי לחמץ עפות אחרות משמע דגם הוא מודה: (כב) אחרונים, והמסוגלת הרב המגיד: (כג) אחרונים: (כד) עין בבאורי הגר"א שכתב, דלדעת הרמב"ד והרא"ש והטור, אפילו קדם פסח דוקא שנסקחה ולבסוף נתקמצה, האמת פתב הפתי"וסף ג"סין ח"ב, אבל לדינא נבדאי נקטינן דקדם פסח בכל פניו שרי, וכמו שהסקימו כל האחרונים, וקמו שהביא הגר"א בעצמו ראיה כפ"ת שנתעפשה דניהה חמץ מקדם וכן מצרבת העבדנין, וכן מוכח מהב"ר רב האי שהובא ברא"ש וטור לענין טריאקיה ששקרבין בו חמץ כש' שחוקי, ולפלא שלפי דברי הבית-וסף והגר"א, הרא"ש והטור סותרין דברי עצמן, שמתחלה הביאו דברי הירושלמי, ואחר-כך הביאו דברי רב האי ומשמע שהם פוסקים לדבריו, וכן הביאו דין הערבח העבדנין ודין דפת שעפשה ולא הביאו שום רמז שסותרין זה את זה, ועל-כרתה שניהה נראה לעיניהם כפשיטות דכונת הירושלמי שמתמיד הינו דוקא כשהיה זה בחוף הפסח, ועל-כך קצרו בלשונם ונגם לפי מסקנת הרב המגיד אפשר דגם הרמב"ד מודה דאם נסרה קדם שנתחמץ, אפילו בפסח שרין, וכן הפסיק הב"ח לדינא: (כה) הינו כשנסקחה גם מאכילת כלב, ואם נפסלה מאכילת אדם לבר, עין בפרי"מגדים שפערד לענין פת שנתקלקל בעור שניה עשה ונפסל מאדם, דהוא רק נקשה כיין שכשצת חמוץ לא היה ראוי מכולם לאכילה אדם²⁷³, וכן דעת המקור-סיים, וכתב דגם המגן-אברתם סבירא לה סבי, עין שם, וימלוגמא שהיא רק על-כ"י בערבות, באפן זה אפשר דלגמרי שרי, וצדורן עיון: (כו) הינו אפילו תוף שלשה, שהרי הביא המגיד-משנה מקורו שדוקא לערבח העבדנין ששון לתוכו צורות, והא דנקט 'תוף שלשים' הינו לדיכא קדם שלשים אף כבצק עכה טור ואלהי רבה, וכן פתב העלת-שבת דאף בחוף שלשה חמץ: (כז) מן משמע מהגר"א: (כח) מגן-אברתם ואלהי רבה והגר"ז, ואפשר שהם התקייצק מודה בזה, עין במחצית-השלל: (כט) חק"י צלבן והגר"ז: (ל) מנגעם נזכר מפני-אברתם שהחמיר בשם הגאונים לגבי צעיפים:

תרגום: 1 לתת.

